

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-99>

УДК 658.821:332.834.3(477)(045)

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF FACTORS OF COMPETITIVENESS OF CONSTRUCTION ENTERPRISES OF UKRAINE

Паламарчук Оксана Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3267-0917>

Петришина Світлана Вікторівна

аспірант,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3625-7735>

Palamarchuk Oksana, Petryshyna Svitlana
Grigory Skovoroda University in Pereyaslav

У статті відмічено, що порівняно з іншими галузями промисловості будівництво має свої особливості, які визначаються особливостями організації будівельного процесу. Робота на будівельному майданчику може бути успішно організована лише за умови своєчасної та ретельної організаційно-технічної підготовки до будівництва. Досліджено аналіз та вплив факторів, які впливають на конкурентоспроможність будівельних підприємств. Проведено аналіз факторів особливостей будівельної галузі. Обґрунтовано вплив зовнішнього і внутрішнього середовища на конкурентоспроможність підприємства. Розглянуто основні фактори, які визначають конкурентоспроможність підприємства. Проведений аналіз показав, що успішне управління будівельних підприємств сприяє зростанню факторів, які впливають на якість, ціну та стимулювання збуту. Відповідно, все більшої уваги приділяється питанню підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств, що потребує постійної адаптації до умов на ринку житла.

Ключові слова: будівництво, фактори будівельної галузі, конкурентоспроможність, управління, стратегія, інноваційний потенціал.

The article notes that compared to other branches of industry, construction has its own peculiarities, which are determined by the peculiarities of the organization of the construction process. Work on the construction site can be successfully organized only if timely and thorough organizational and technical preparation for construction. The analysis and influence of factors that affect the competitiveness of construction enterprises are investigated. The analysis of factors of features of the construction industry is carried out. The influence of the external and internal environment on the competitiveness of the enterprise is substantiated. The main factors that determine the competitiveness of the enterprise are considered. The analysis showed that the successful management of construction companies contributes to the growth of factors that affect the quality, price and promotion of sales. Accordingly, more and more attention is paid to the issue of increasing the competitiveness of construction enterprises, which requires constant adaptation to the conditions in the housing market. In the course of the study, it was verified that the occurrence of losses is related to the continuous change of factors of the external and internal environment, which must be evaluated when determining the main parameters and efficiency of the enterprises of various organizational and economic complexes. The most important factors of strengthening the competitive struggle of the construction industry are: complexity of products; high requirements for product quality and terms of delivery to customers; individual requirements for products arose, requiring a transition to individual production with a complex of organizational and technical measures and a restructuring system. Usually, construction enterprises independently formulate their goals and objectives, develop development strategies and tactics, look for the necessary financial resources, form working groups, learn about funds and construction objects, solve many organizational problems related to the creation of construction objects in relation to the structure management of the organization.

Keywords: construction, factors of the construction industry, competitiveness, management, strategy, innovation potential.

Постановка проблеми. Проблема підвищення конкурентоспроможності будівельної галузі на внутрішньому ринку впливає на економіку України. Управління будівельним підприємством повинно здійснюватися на принципах постійного розвитку та вдосконалення. На сучасному рівні економічного розвитку країни будівельна галузь є однією з найважливіших видів економіки України. Це тому, що будівельна галузь створює багато робочих місць і використовує продукцію всіх галузей економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань щодо аналізу факторів підприємств будівельної галузі, присвячували праці такі науковці, як: Куклінова Т. В., Кравченко В. І., Смачило В. В., Карабут Д. А., Продаєвич І. П. Аналіз літературних джерел з даного питання показав, що сьогодні існує безліч різноманітних позицій й точок зору відносно положень щодо вимірювання конкурентоспроможності підприємства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема підвищення конкурентоспроможності будівельної галузі наростає і потребує постійного пристосування до умов ринку нерухомості. Тому економічна мета будівельних підприємств на ринку житла полягає не лише в збільшенні кількості будівельних проектів і зниженні витрат, а в інтеграції всіх техніко-економічних аспектів сталої роботи та розвитку будівель.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження розвитку будівельної галузі шляхом аналізу факторів та чинників, які впливають на будівельну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погляд на будівельну галузь як взаємопов'язану ринкову систему, а не ізольований індустріальний кластер, допомагає по-новому зрозуміти проблеми економіки та знайти реальні шляхи «відродження». Розробка нової, сучасної та ефективної системи регулювання лише для трьох ринків: металоконструкцій; комерційна та житлова нерухомість – більш важливі для вирішення завдань на ранніх етапах. А саме створити підтримку для розвитку бізнес-сфер; підвищення загальної та енергоефективності житлового будівництва; це позитивно впливає на можливість реконструкції будівництва та об'єктів інфраструктури.

Будівництво має вирішальне значення для економіки. Можна провести паралель між ефективністю будівельного сектору та економічним добробутом тієї чи іншої країни.

У Європі, де макроекономічна ситуація є переважно стабільною, будівельна галузь у середньому складає 5–7% від загального ВВП.

Що стосується України, то частка будівництва у вітчизняному ВВП зростала з 2015-го від 2,3% та на 2020–2021 роки – у період активного поширення коронавірусу – відзначалась на рівні 3,3-3,2% відповідно.

Адаптація до ковідних умов поступово набирала обертів у 2021-му в Україні та світі. Попри затягування термінів постачання й зростання вартості цього процесу (через підвищення цін на паливо), збільшувався обсяг нового будівництва та нарощувалось виробництво будівельних матеріалів. Так, за даними консалтингової компанії GlobalData, динаміка розвитку сфери у світі зросла на 6% у 2021 році [2].

Наслідки війни відчули у всьому світі. У більшості країн Європи та Сполучених Штатів учасникам будівельної індустрії довелося сповільнити діяльність, пов'язану з поточними проектами, і обмежити, якщо не припинити, початок нових проектів. До основних причин також додалися локальні причини – зміни логістичних маршрутів і подорожчання енергоносіїв. Наприклад, у випадку з Польщею не вистачає будівельників і житла, тому що в країні мільйони українських біженців, які потребують житла.

Війна здорожчала будівництво, вимагаючи величезних витрат енергії на всіх рівнях: від виробництва та транспортування будівельної продукції до безпосереднього виконання робіт. Зокрема, подорожчала сировина, яку українська промисловість відправляла до Польщі, Німеччини та інших країн Європи. Дефіцит сталі, наприклад, призвів до щонайменше чотириразового збільшення деяких видів сталі у Фінляндії. Ця тенденція загалом збережеться до кінця війни.

Прогнозується, що загальна будівельна активність покращиться у 2024 році за умови економічної стабільності.

Економічні фактори передбачають аналіз усіх детермінант економіки та її стану. До економічних факторів належать: рівень інфляції, процентна ставка, купівельна спроможність, наявність боргу, рівень безробіття, монетарна або фіскальна політика, обмінний курс. Підприємства часто покладаються на місцеві бюджети. Основні соціальні фактори: культурні цінності, демографічні умови, соціальний спосіб життя, рівень освіти, розподіл багатства. Технології будівництва постійно розвиваються і мають значний вплив на біз-

нес. Ці фактори включають: нові відкриття, швидкість технологічного старіння, швидкість технологічних інновацій і нових технологічних платформ [5].

Найважливішими факторами посилення конкурентної боротьби будівельної галузі є: складність продукції; високі вимоги за якість продукції та умови доставки покупцям; виникли індивідуальні вимоги до продукції, що вимагають переходу на індивідуальне виробництво з комплексом організаційно-технічних заходів і системою перебудови. Відомо, що інновації підвищують конкурентоспроможність підприємств. Інновації є основним механізмом впровадження технологічних інновацій, що підтримує розвиток будівельної галузі. Слід зазначити, що зростання обороту та розвиток продукту в галузі залежить від інновацій.

Однією з важливих особливостей будівельної галузі є високий рівень захисту від іноземної конкуренції, що пов'язано насамперед з регіональним характером її діяльності, а також складністю вирішення передбудівельних робіт. Водночас іноземні інвестори знаходять можливість інтегруватися в будівельний ринок України через об'єднання з національними підприємствами, або ризикують увійти на нього самостійно [6].

Для будівельних підприємств важливий не тільки короткостроковий прибуток, але й довгострокова перспектива, що включає реалізацію проєкту, досягнення позитивного іміджу, розширення клієнтської бази та підвищення ефективності послуг, товарів тощо. Ми підтримуємо наукову думку про те, що державна допомога є важливою підтримкою для розвитку галузі, «при виборі механізму реалізації антикризової політики держави в будівельній сфері необхідно приймати широкі та конкретні ризики». Це впливає на процес будівництва, в цілому на загальнопромислові та міжгалузеві зв'язки».

Фактори конкурентоспроможності будівельних підприємств можна поділити на дві групи зовнішньої та внутрішньої сфери впливу.

Підприємство може повністю керувати внутрішніми факторами конкурентоспроможності. Наявність залежить тільки від системи управління організацією і ставлення власників до свого бізнесу. Існують різні підходи до визначення факторів конкурентоспроможності. Зокрема, Н. Грицишин зараховує такі внутрішні фактори:

– діяльність керівництва та апарату управління підприємства, організація та

виробнича структура, професійний та кваліфікований рівень керуючих кадрів;

– система технологічного оснащення. Оновлення устаткування та технологій, заміна їх на сучасні забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємства, підсилює внутрішню гнучкість виробництва;

– сировина, матеріали. Якість сировини, комплектність її перероблення та величина відходів впливають на конкурентоспроможність підприємства. Зменшення виходу готової продукції із сировини приводить до збільшення витрат виробництва, і відповідно до зменшення прибутку;

– збут продукції. Для підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно здійснювати ефективний збут продукції, завоювати нові ринки, стимулювати здійснення продажу, вживати маркетингові заходи.

До того ж внутрішніх чинників, які визначають конкурентні переваги підприємства і його продукції, на нашу думку, значно більше. На нашу думку, до внутрішніх чинників потрібно зарахувати:

– систему управління;

– фінансове забезпечення, можливість додаткових інвестицій та доступ до фінансових ресурсів;

– виробничі потужності і виробничий потенціал;

– інновації;

– доступ до якісних і дешевих ресурсів (сировини, матеріалів) [4].

Своєчасний аналіз факторів дозволяє уникнути фінансових втрат та критичних помилок в управлінні підприємством.

Тому умови досягнення конкурентної переваги залежать не тільки від реалізації та способу розпорядження активами підприємства, а й від сприятливих умов зовнішнього середовища. Важливо правильно використовувати активи підприємства, враховуючи зовнішні фактори та особливості кожного окремого сектора. Дослідження та експертиза конкурентоспроможності окремого підприємства базується на конкретному вивченні його виробництва, ступеня унікальності товару чи послуги, порівнянні можливостей підприємства з перспективою підприємств-конкурентів. Також враховуються фактори, що впливають на залучення цільової аудиторії і, відповідно, на продажі.

Будівельний комплекс – це сукупність виробництв, виробництв і організацій, що характеризуються тісними фінансовими, організаційними, технічними і технологіч-

ними зв'язками для досягнення кінцевого результату забезпечення виробництва найважливіших активів народного господарства. Він є кінцевим результатом організаційного об'єднання будівельних підприємств, виробничих та інших галузевих організацій в одну організацію.

Виходячи з логіки розвитку будівельного підприємництва, можна стверджувати, що будь-які дослідження в цій галузі мають яскраво виражений галузевий і регіональний характер, як показує світовий досвід.

Тому для розвитку галузей і регіонів регіональні органи влади відповідають за реалізацію активної містобудівної політики в регіонах і галузях у сфері будівництва. Перераховані системи мають першочергове значення для регіону, використовуються для їх розвитку та будівництва.

Досвід розвитку глобальної ринкової економіки ілюструє повсюдний характер вільної конкуренції в економіці. Розширення вільної економічної конкуренції сприяє розвитку малого підприємництва, що можна розглядати як своєрідний індикатор конкурентоспроможності в економіці. Зараз 96% організацій будівельної галузі є невеликими (до 100 осіб), що означає не тільки свободу малого бізнесу в промисловому будівництві, а й вільну конкуренцію в будівельній галузі. Кожне підприємство, організація, включаючи виробництво, повинні сформулювати головну мету своєї діяльності – місію підприємства [3].

Розвиток будівельних підприємств вимагає навчання працівників для виконання нових завдань, ролей та обов'язків. Потреба підприємства у підвищенні кваліфікації своїх співробітників може бути мотивована змінами в навколишньому середовищі та зовнішніх факторах, удосконаленням менеджменту, розвитком нових видів і категорій праці.

Аналіз сучасного стану житлового будівництва в Україні показує, що до початку війни упродовж передвоєнного 2021 року пропозиція нового житла в Україні досягла піку. В експлуатацію було введено 11,4 млн кв. м житла, що стало найвищим показником за останні 30 років.

2022 рік також починався результативно і міг би продовжити цю тенденцію. Темпи будівництва нових будинків такі ж, як і в 2021 році. За перші півтора місяці загальна площа забудов, яка вступила в дію, становила майже п'яту частину кварталу майбутнього річного обсягу. Після повномасштабного вторгнення практично всі забудовники призупинили

роботу на будівельних майданчиках: хтось на кілька тижнів, а хтось і досі не розпочав будівництво. Як наслідок, у 2022 році вся загальна площа введеного в експлуатацію житла становила 7,1 млн кв. м (18 300 приватних будинків і 74 300 квартир), що на 38% менше, ніж у 2021 році.

Скорочення обсягів нової пропозиції відбувалося практично по всій території України, за винятком кількох областей. Найбільше скорочення кількості забудов зафіксовано у східних та південних областях: там обсяги введення в експлуатацію нового житла впали на 70–90% порівняно з попереднім роком. Динаміку цього явища представлено на рис. 1.

Очікується, що в майбутньому кількість новозбудованих будинків скоротиться. Що стосується нового будівництва, то розпочалося будівництво лише тих багатоквартирних будинків, які не отримали господарського погодження, готові до експлуатації та завершили початкове фінансування. Таким чином, лише 68 200 будинків почали будувати за перші три квартали 2022 року, що вдвічі менше, ніж за аналогічний період минулого року [1].

Радикальні зміни в успішному веденні будівельних підприємств з точки зору історичного розвитку сприяють зростанню впливу «нецінових» факторів (якість, обслуговування, особисті відносини, стимулювання збуту тощо), тому на реалізацію будівництва ціна все ще залишається важливою складовою у виборі та пріоритеті придбання того чи іншого будівництва. Тому одним з основних об'єктивних факторів, що впливають на успішне планування роботи виробничих підприємств, є встановлення відповідного рівня цін на ринку будівельних матеріалів, у тому числі прогнозування ефективності цінової політики та розуміння того, яким буде рівень планової системи ціноутворення, яка визначатиме розвиненість і стійкість конкурентної політики з можливістю успішної реалізації [7].

Висновки. Якщо в минулому конкурентоспроможність значною мірою залежала від наявності у підприємства трьох найважливіших факторів виробництва (природних ресурсів, трудових ресурсів і капіталу), то сьогодні, розвиток виробництва, технічний розвиток і сучасні процеси глобалізації призвели до появи нових факторів конкурентоспроможності.

Конкуренція як економічний механізм взаємодії, кооперації та конфлікту між господарюючими суб'єктами, що діють на ринку, визнає

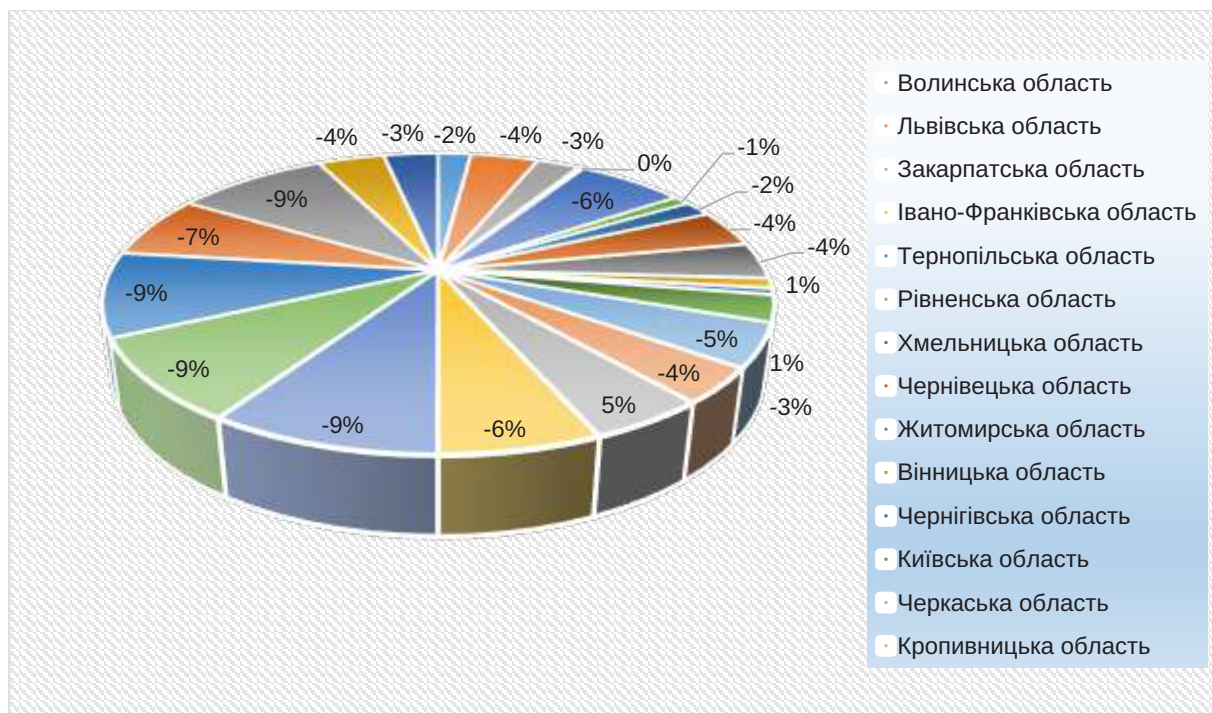

Рис. 1. Динаміка скорочення кількості забудов

Джерело: складено авторами на основі [2]

важливість надання будівельним підприємствам кращих можливостей для виробництва та реалізації своєї продукції. Слід зазначити, що складність своєчасного зведення житлових будинків значно знижує конкурентоспроможність будівельних підприємств.

Сучасний стан економіки країни дуже складний. Більшість вітчизняних підприємств

зазнають величезних збитків або припиняють свою роботу. Незважаючи на погані умови ведення бізнесу, будівельні підприємства намагаються продовжувати працювати. У цьому сценарії конкуренція є жорсткою. Щоб підприємство вижило, воно повинно враховувати багато факторів, які впливають на його ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Будівництво скоротилося, попит обвалився, але ціни не падають. Дослідження ринку нерухомості під час війни від Ernst & Young. URL: <https://forbes.ua/money/budivnitstva-ne-zapuskayutsya-popitu-nemae-ale-tsini-ne-padayut-doslidzhennya-rinku-nerukhomosti-pid-chas-viyni-vid-ernst-amp-young-13032023-12337>
2. В умовах війни: що відбувається у будівельному секторі. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896001.html>
3. Забезпечення то особливості оцінки конкурентоспроможності в будівництві. URL: <https://financeworld.com.ua/zabezpechennya-to-osoblivosti-ocinki-konkurentospromozhnosti-v-budivnictvi/>
4. Кривешко О. В., Сідун П. В. Чинники формування конкурентоспроможності підприємств та кластерів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 720 С. 180–188.
5. Соболева Т. О. Фактори впливу на конкурентне середовище будівельних організацій. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 1. С. 64–67.
6. Студінська Г. Загрози конкуренції українських будівельних підприємств (2020–2021). *Економічний вісник університету*. 2022. № 52. С. 129–135.
7. Щербина О. С. Цінова політика будівельно-виробничого підприємства та її вплив на конкурентоспроможність. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2 (104). С. 110–118.

REFERENCES:

1. Budivnytstvo skorotylosya, popyt obvalyvsya, ale tsiny ne padayut. Doslidzhennya rynku nerukhomosti pid pas viyny vid Ernst & Young [Construction has decreased, demand has collapsed, but prices are not falling. Real

estate market research after the war by Ernst & Young]. Available at: <https://forbes.ua/money/budivnitstva-ne-zapuskayutsya-popitu-nemae-ale-tsini-ne-padayut-doslidzhennya-rinku-nerukhomosti-pid-chas-viyini-vid-ernst-amp-young-13032023-12337>

2. Kryveshko, O. V., Sidun, P. V. (2011). Chynnyky formuvannya konkurentospromozhnosti pidpryyemstv ta klasteriv [Factors of formation of competitiveness of enterprises and clusters]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, vol. 720, pp. 180–188. [in Ukrainian]

3. Shcherbina O. S. (2023). Tsinova polityka budivelno-vyrobnychoho pidpryyemstva ta yiyi vplyv na konkurentospromozhnist [Pricing policy of a construction and manufacturing enterprise and its impact on competitiveness]. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya – Economy, management and administration*, vol. 2 (104), pp. 110–118. [in Ukrainian]

4. Sobolyeva, T. O. (2022). Faktory vplyvu na konkurentne seredovyshe budivelnykh orhanizatsiy [Factors influencing the competitive environment of construction organizations]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, vol. 1, pp. 64–67. [in Ukrainian]

5. Studinska, G. (2022). Zahrozy konkurenciyi ukrayinskykh budivelnykh pidpryyemstv (2020-2021) [Competitive threats of Ukrainian construction enterprises (2020-2021)]. *Ekonomichnyy visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, vol. 52, pp. 129–135. [in Ukrainian]

6. V umovakh viyny: shcho vidbuvayetsya u budivelnomu sektori [In the conditions of war: what is happening in the construction sector]. Available at: <https://interfax.com.ua/news/blog/896001.html>

7. Zabezpechennya to osoblyvosti otsinky konkurentospromozhnosti v budivnytstvi [Ensuring the peculiarities of assessing competitiveness in construction]. Available at: <https://financeworld.com.ua/zabezpechennya-to-osoblyvosti-ocinki-konkurentospromozhnosti-v-budivnictvi/>